

*Архітектура України
у всі часи*

Підготувала
Хмельовська Адріана

р

о

Стародавня архітектура

Д

Архітектурна традиція на теренах України пройшла довгий історичний шлях розвитку.

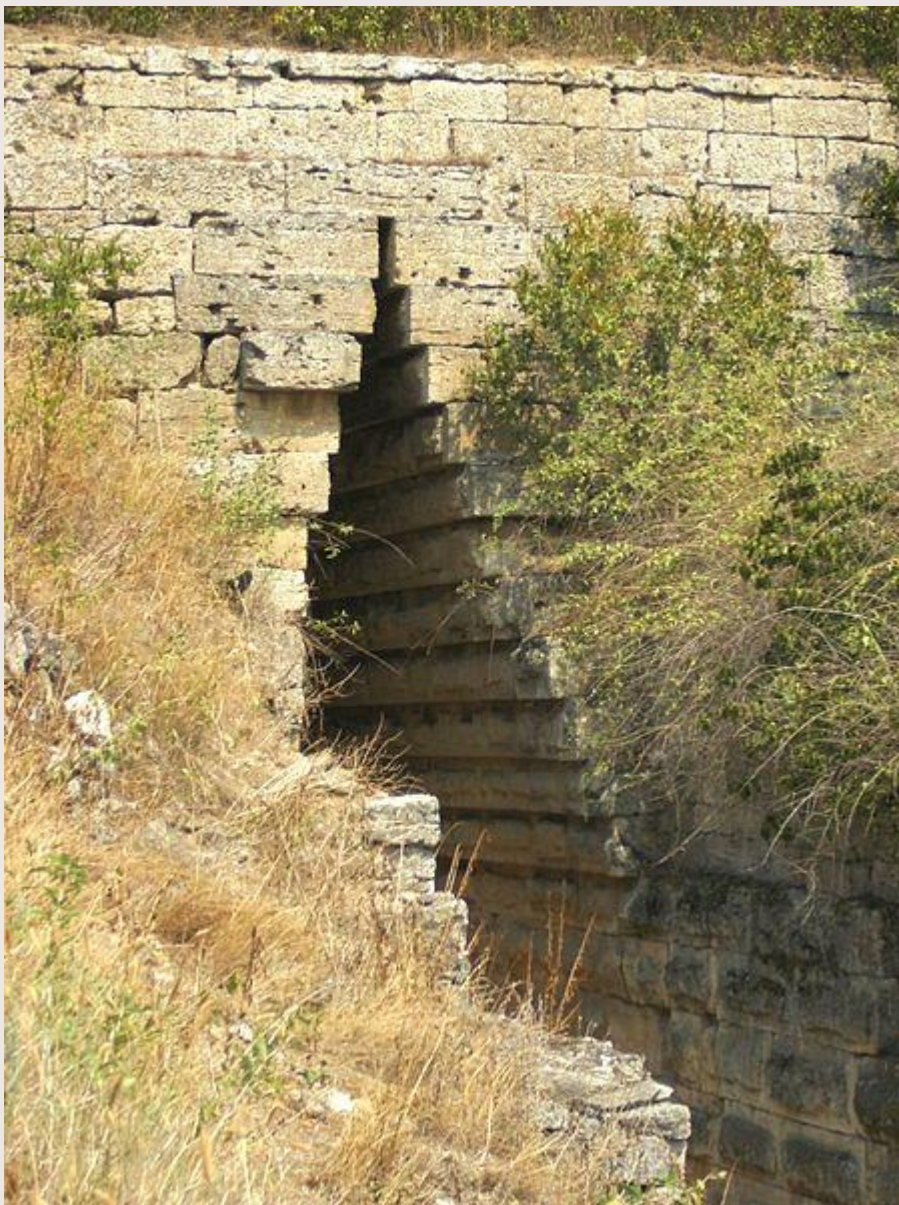
Найстарші пам'ятки монументальної, мурованої архітектури на українських землях

а

доходять із побережжя Чорного моря — з колишніх грецьких колоній, які сягають VIII — VII ст. до н. е. До таких більших міст належали Тіра над лиманом Дністра, Ольвія над лиманом

в

Південного Буга, Херсонес коло сучасного Севастополя, Феодосія, Пантікапей (сучасна Керч), Фанагорія напроти Керчі, Тамань, Танаїс коло сучасного Ростова-на-Дону й багато інших. Рештки архітектурного комплексу Більського городища (VII—III ст. до н. е.) вчені ідентифікують з прадавнім містом Гелон, описаним Геродотом.

Керч, Царський курган,
архаїчне склепіння

Після навали різних кочівників, ще зруйнували грецькі міста, монументальне будівництво починає наново розвиватися в Причорномор'ї у IV — VII ст. за т.зв. старохристиянської й ранньовізантійської доби.

Причому християнські храми постають саме в колишніх грецьких містах, а навіть почасти з матеріалів давніших грецьких, античних будов. Найбільшим осередком старохристиянського будівництва був Херсонес. Яких великих розмірів воно досягало, свідчать збережені рештки фундаментів і частин стін 27 церков і каплиць.

Найстарші церкви були центричного типу — у формі рівнораменного т. зв. «грецького хреста», що вказує на східні впливи, далі базиліки VII — IX ст. римського типу, що у свій час, дерев'яною стелею, а склепіння мали лише апсиди (вівтарне заокруглення) й менші ротонди.

Руїни давньогрецького театру, Херсонес
Таврійський (Севастополь).

- Досліди збережених незначних решток античних будов та інших мистецьких творів указують, що спочатку у VIII — VI ст. до н. е. Причорномор'я мало вплив т.зв. іонійського стилю, а з V ст. тут поширюються зразки афінського та з початком нової ери до II ст. римського будівництва. Знайдені фундаменти оборонних мурів міст (Ольвія, Пантікапей, Німфей, Горгіппія), житлових будинків, храму Аполлона в Ольвії й різні уламки колон, капітелей тощо вказують на відмінність їх від чисто грецьких зразків — аттичних і малоазійських. Особливий інтерес мають гробівці (наприклад, у Керчі) зі склепінням, зложеним з клинуватого каміння. Цей новий на той час конструктивний засіб перекриття не був відомий у самій Греції, а лише в деяких грецьких колоніях, наприклад, в Александрії.

Залишки давньогрецької Тіри.

Руїни Монетного двору, Херсонес Таврійський

Рештки міста Пантікапей, столиці Боспорської держави, VI століття до н. е. — V століття н. е.

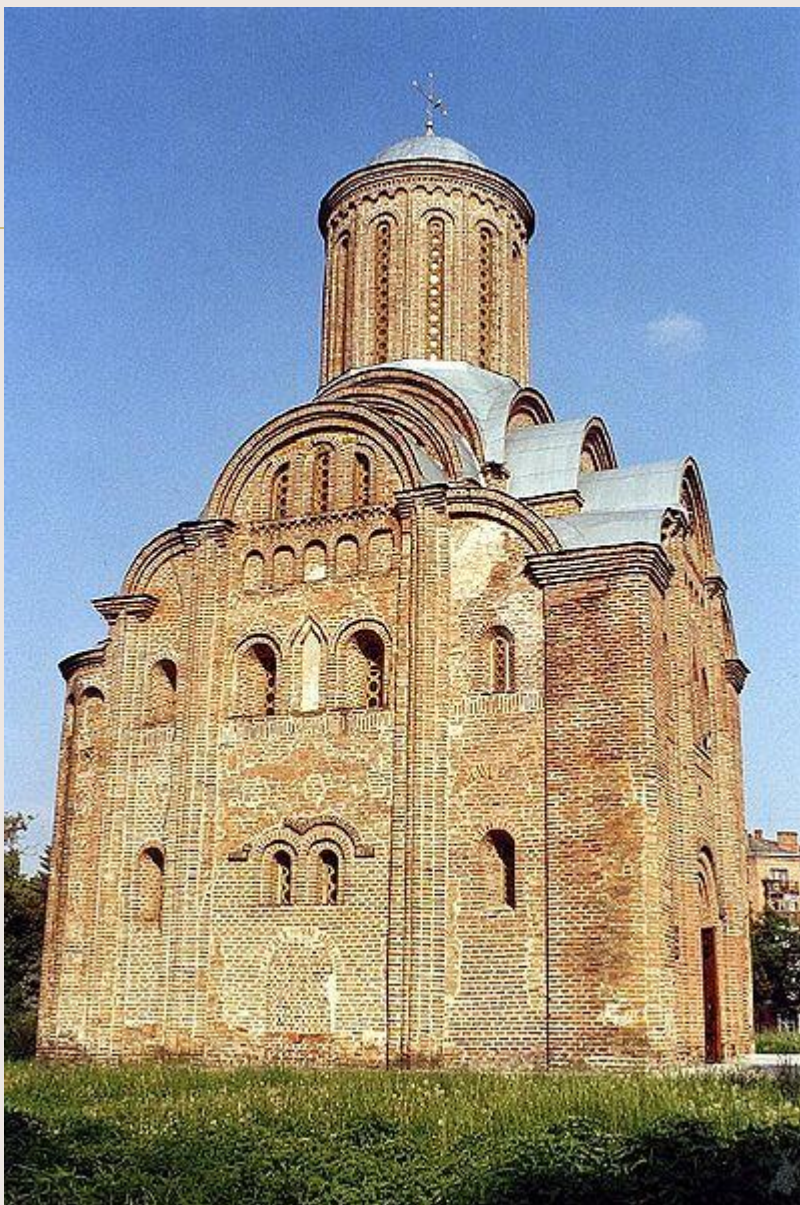
Середньовічна архітектура

Автентична українська архітектура почала формуватися у IX–X ст., коли на теренах України виникла централізована держава — Київська Русь. Спочатку всі споруди — укріплення, палаци, церкви — будувалися з дерева. Основною структурою будівель справдана був зруб, зведений з горизонтально покладених колод із шатровим верхом. Традиція спорудження зрубів збереглася аж до початку XX ст. Навіть сьогодні подібні зруби використовуються під жилі приміщення, їх можна побачити, приміром, у Чернігові.

Разом з прийняттям християнства в Київській Русі з'явилися будівлі візантійського стилю, найкращим прикладом якого є Софійський собор у Києві (XI ст.), що зберігся до нашого часу, зазнавши, втім, суттєвої барокової перебудови. Візантійський стиль на Русі почав активно реформуватися у співдії з автентичними уявленнями про будівництво й орнаментування. Внаслідок такого реформування з'явилися витягнуті вгору бані київських церков, специфічна кольорова гама розписів, фресок і мозаїк.

Церква Івана Предтечі, місто [Керч](#)

П'ятницька церква у Чернігові,
побудована у XII-XIII ст. у візантійському
стилі, реконструйована арх. П.Д.
Барановським у 1962 р.

Оборонна Покровська церква 15-18 ст.
Хмельницька обл., Сутківці

Софійський собор, Київ, 1017/1037. Спочатку побудований у візантійському стилі, у 18 ст. реконструйований у стилі українського бароко

Найдавнішою церквою України, що збереглася лише у фундаменті, є Десятинна, побудована Володимиром Великим близько 988 — 996 рр. Це була тринавна будова з широким опасанням (галереями) навколо, всередині пишно прибрана мармуровим облицюванням, різьбами, кахлями, фресками й мозаїками. З літописів відомо, що вона завалилася в 1240 році під час облоги Києва Батиєм.

Звичайний тип більших церков X — XIII ст. — це тринавні церкви з трьома напівокруглими чи гранчастими апсидами (заокруглення з боку віттаря), з двома або трьома парами стовпів. Між першою від віттаря та другою парами стовпів через цілу церкву проходить поперечна нава. Середня найширша нава — такої самої ширини й висоти, як і поперечна нава (прохід); на перехресті їх угорі виводилася найбільша баня з верхньою точкою цілої церкви. Менші церкви були, можливо, однонавні з апсидою зі сходу. В Західній Україні виводилися також ротонди — округлі будови.

Характерною рисою багатьох церков були т. зв. опасання, тобто галерейки, що оточували будову з трьох боків (крім сходу), які зберегалися після в українському дерев'яному будівництві. Нерідко із західного причілку підносилися дві могутні вежі або одна вежа в північно-західному куті будови. Завершували будову одна, рідше 5 (або 9) бань округлої, еліпсової й гранчастої форми. Загальні маси і зв'язаний із ними зовнішній вигляд будови завжди відповідали внутрішнім просторовим формам, так що навіть форма даху й бань назовні точно відповідала внутрішній. Згідно з цим, чисто конструктивним, законом архітектурного мистецтва будови загалом мали мінімальну кількість декоративних прикрас, а де воші й були, то відповідали логічному змісту окремих конструктивних частин будови.

Хотинська фортеця у м. Хотин, Чернівецька область,
початок 1400 рр., збудована на місці поселення Київської
Русі XI ст.

Готика України

Один з найцікавіших періодів історії архітектури України — кінець XIV — перша I половина XV століття. На західних землях, які менше за інші потерпіли від монголо-татарської навали, тоді зростають міста, розвиваються ремесла й торгівля. В українські міста прибуває багато поселенців, переважно німців, які принесли в мистецтво, а зокрема в архітектуру, нові стильові форми.

Серед культових споруд переважали католицькі костели. Вирішальну роль у формуванні нового стилю відіграв Латинський кафедральний собор у Львові — пам'ятка архітектури національного значення. Готичну складову підкреслює високий шип даху. Дзвіниця на головному фасаді має барокове завершення і розташована асиметрично, бо другу дзвіницю недобудували. В інтер'єрі високі сніпчасті колони підтримують стрільчаті арки і склепіння з готичними нервюрами.

Стіни і склепіння вкриті численними фресками. Будівництво собору розпочалося 1361 (за іншими даними — 1370) на кошти короля Казимира Великого. Серед будівничих цього храму відомі Нічко, Йоахім Гром, Амброзій Рабіш; одним із найтурботливіших опікунів будови в міських актах названо Петра Штехера. Об'ємну композицію костелу витворено завдяки двом головним складовим: пресбітеріуму (вівтарній частині) та корпусу нав (власне молитовній залі).

Костел Св. Миколая, пізня готика, Куликів (сmt), Львівська обл

У 1527 році під час великої львівської пожежі згоріло практично усе готичне місто. Постраждала також і кафедра — особливо західна її сторона та вежа. Відбудовою храму зайнялися вже ренесансні архітектори, що вплинуло на майбутній вигляд споруди

Реформатська
церква (Хуст),
колишній
Єлизаветинський
костел 13 ст.

На Закарпатті готичні споруди будувались угорською церковною владою. До нашого часу збереглись готичні церкви XIV–XVI ст. — Св. Єлизавети в Хусті, Вознесення та Св. Франциска у Виноградіві, Хрестовоздвиженська у Береговому, Св. Мартина в Мукачеві, Серця Ісуса в Бене, Св. Духа в Четфалві та інші.

Каплиця Св. Мартина, залишки розібраного готичного собору. м. Мукачеве

Ренесанс у Львові

У XVI–XVII ст. в Україні розповсюдився стиль Ренесансу. Найяскравіше він відобразився в архітектурі Львова. На одній з центральних площ цього міста майже повністю зберігся ренесансний ансамбль будинків, естетичною домінантою його є так звана Чорна кам'яниця — чорна будівля в оточенні світлих. Нашарування епох та поєднання різних архітектурних стилів в архітектурному ансамблі Львова роблять місто справжнім музеєм просто неба. Історична центральна частина Львова зарахована ЮНЕСКО до культурної спадщини людства.

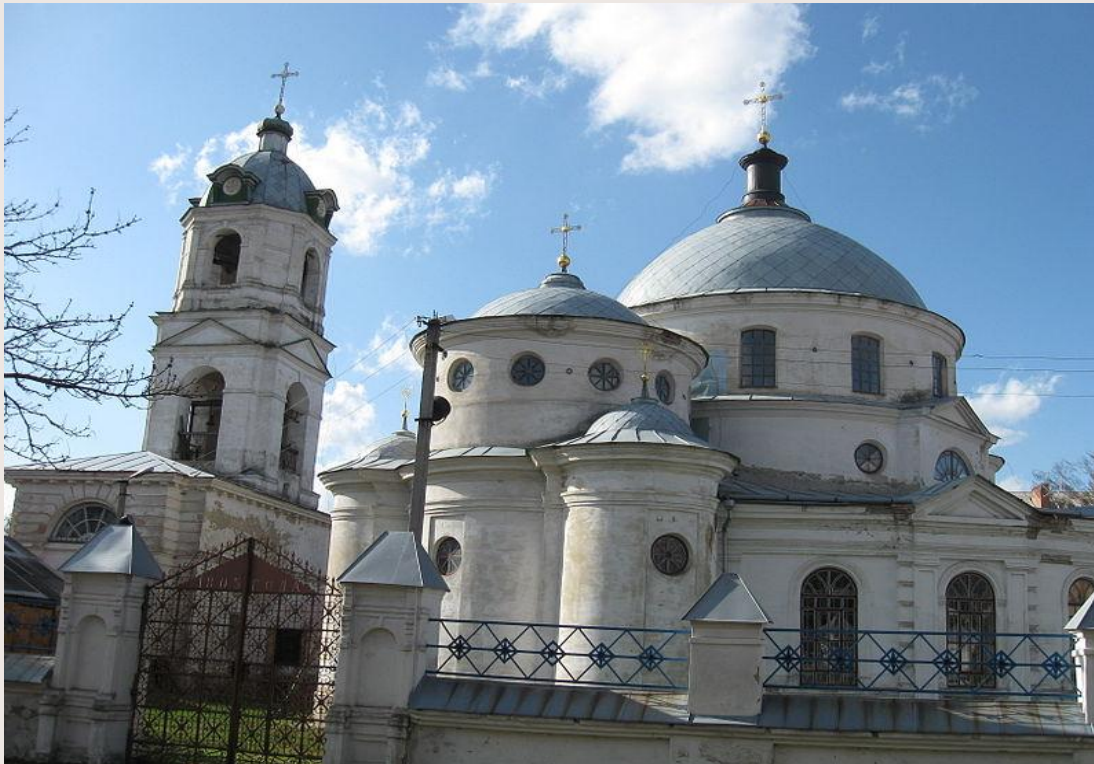
Костел і монастир бернардинів (Львів). Бічний, південний фасад в стилі Відродження.

Латинський катедральний костел, м. Львів

Класицизм

— З кінця XVIII ст. в Україну прийшов класицизм, так званий «міський стиль», характерною рисою якого було значне зменшення церковного будівництва. Перевага стала надаватись палацам та громадським будівлям.

Вознесенська церква (Ромни), Сумська обл. унікальна за розплануванням та формою, 1801 р.

Юнаківка, церква Різдва Богородиці, Сумська область

- Наприкінці 18 століття та на початку 19 на землях України з'явилися поодинакі зразки стилю ампір (пізній класицизм, що наслідував зразки архітектури Риму імператорської доби)

Будинок міської адміністрації Полтави, частина відомого ансамблю Круглої площі, арх. А.Д.Захаров, 1803-1805 рр.

Українська сецесія (модерн)

- До найбільш розповсюджених зразків архітектури на теренах України належать зразки пам'яток сецесії (декоративного стилю капіталізму модерн). Саме на цей період прийшлося масове будівництво залізничних вокзалів, крамниць, театрів, каплиць і церков, пересічної забудови з цегли, бетону чи дерева. Відносна приближеність до сьогодення та трагічна історія України в 20 столітті не сприяла ні збереженню пам'яток доби сецесії, ні сталій уяві про мистецьку вартість і кошовність пам'яток доби. Вони масово гинули в часи війни 1941-1945 років, активно розбиралися в повоєнну пору, знищуються досьгодні. Увагу привертають лише унікальні, ексклюзивні зразки української сецесії (модерну). В Україні до початку 21 ст. не було створено ні капітального переліку пам'яток сецесії, ні значних наукових монографій, присвячених добі сецесії. Дерев'яна архітектура України доби модерн залишилась маловідомою сторінкою історії навіть для фахівців.

Серед визначних митців, що працювали в стилі сецесія, низка архітекторів Львова, Харкова, Києва, Вінниці, Одеси, Дніпропетровська, Маріуполя, Ялти, Гурзуфа:

Бекетов Олексій Миколайович

Городецький Владислав Владиславович

Артинов Григорій Григорович

Нільсен Віктор Олександрович

Брадтман Едуард-Фердинанд Петрович та інші.

Будинок з химерами у стилі модерн, Київ, арх.
В. Городецький, 1901-1902

місто Радехів, Міська бібліотека, Львівська область

Український музично-драматичний театр ім. Ольги Кобилянської,
Чернівці

На цьому все. Сподіваюсь моя презентація була цікавою для вас.

- Джерела:
- Архітектура в Україні
- Зразки народної архітектури ХІХ ст. у музеї просто неба «Хутір Савки»
- Замки і храми України
- <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>